

Лекція № 3

Урок - основна форма навчання української мови в НУШ

Мета: ознайомити із сучасними вимогами до уроку мови в початковій школі, проаналізувати відмінності між традиційними та сучасними уроками; опанувати вимоги до планування уроків; розкрити особливості різних типів уроків української мови і їх структури.

Методи: словесні: лекція (прес - конференція), пояснення; інтерактивні вправи; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

Основні поняття теми: урок, тип уроку, компетентності, діяльнісний підхід, структура уроку, мета уроку, нестандартний урок.

План

1. Сучасний урок в початковій ланці Нової української школи.
2. Вимоги до планування, підготовки й проведення уроків української мови.
3. Класифікація та типи уроків української мови.
4. Структура уроків української мови.
5. Особливості уроку української мови в умовах класу-комплекту.

Література

1. Вашуленко О.В. Типи і структура уроків навчання грамоти (читання) / О.В.Вашуленко // Початкова школа. – 2014. – № 12. – С. 5-10.
2. Капранова М. Н. Як підготувати сучасний урок. Педагогічна майстерня. № 12-2013. - С. 16-20.
3. Ознаки сучасного уроку. Його структура. <https://naurok.com.ua/oznaki-suchasnogo-uroku-yogo-struktura-5638.html>
4. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.- метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. - К.: Видавництво А.С.К., 2004. - 192 с.
5. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури // Початкова школа. – 2011. – № 9. – С. 11–15.
6. Сучасні вимоги до уроку <https://osvita.ua/school/method/technol/694/>

До хорошого уроку вчитель готується все життя.

Василь Сухомлинський

1. Сучасний урок в початковій ланці Нової української школи.

Урок - дзеркало загальної педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду, ерудиції. Сучасна освіта розвивається в умовах, що зазнають постійних змін. Змінюються пріоритети, ціннісні орієнтації, культурні зразки, зростає інформатизація суспільства, яка дає доступ до багатоманітності суджень, формується якісне освітнє середовище. Разом з тим основною формою навчального процесу в школі залишається урок, від якості якого залежить реалізація основних засад Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Усе найголовніше та найважливіше для школяра відбувається на уроці, оскільки за роки свого навчання він відвідує майже 10 тисяч занять. Гарна школа починається з уроку. Від нього залежить усе: культура, доброзичливість у взаєминах між учнями, вчителями і батьками. Час вносить корективи в структуру й типологію уроку, у методи і засоби навчання, однак авторитет самого заняття настільки високий і міцний, що не підлягає сумнівам навіть найсміливіших критиків. Саме тому ми звертаємося нині до уроку як основної форми навчання зі спробою розглянути всю його багатогранність і багатоаспектність як єдину процесуальну систему. Зрозуміло, що уроки в умовах гуманізації навчання, в умовах співробітництва (вчитель - учень) потребують величезної підготовчої праці, великих знань.

Урок - це не лише форма організації освітньої діяльності у вигляді співпраці вчителя і учнів, але й творча робота учителя.

Проблематика сучасного уроку

Результати численних науково-педагогічних досліджень свідчать, що школярі виявляють високий рівень у відтворенні фактологічного матеріалу, уміють застосувати його у стандартній ситуації. Нетрадиційна ж постановка проблеми значно знижує результативність відповідей учнів. Щодо вміння інтегрувати знання та застосовувати їх для отримання нових,

з'ясування явищ, процесів, вирішення ситуативних проблем, то тут результати учнів ще нижчі. Отже, щоб реалізувати вимоги Державного стандарту, урок має стати новим, сучасним!

Сучасний урок - такий, на якому вчитель вміло використовує усі можливості для активного розумового росту учня, глибокого і свідомого засвоєння знань, формування моральних підвалин. І якщо раніше вчитель просто формував нові знання, то тепер слід так організувати навчальний процес, щоб учень сам дійшов потрібного висновку.

Сучасний урок - це урок, який відповідає потребам часу і суспільства. Натепер виділяють такі **критерії сучасного уроку**:

- Можливості самореалізації учня. Учень не просто вивчає матеріал, а використовує власний потенціал, виявляє і розвиває свої здібності. Саме через самореалізацію учень освоює особистістю значущі знання. Однак він повинен розуміти, навіщо і для чого вивчає цей предмет.
- Відкриття нового. Відкривати можна суб'єктивно або об'єктивно нове, але не будь-яку інформацію, а те нове, що відповідає особистісним навчальним потребам, цілям, місії учня в кожній конкретній темі, що вивчається. Нове відкривається не тільки для учня, а й для вчителя. Творчий, евристичний урок завжди не схожий на інші. Попередній план уроку може бути одним для різних класів у паралелі, однак результати учнів - завжди різні. У цьому і полягає сенс учительського «успіху» - дати можливість кожному проявити себе «по-своєму», вивчаючи ті самі питання.
- Створення навчальної продукції. Принцип продуктивності в освіті - основа успіху людини в житті. Якщо учень навчився на уроках створювати освітню продукцію (проекти, моделі, плани, схеми тощо), він у майбутньому зможе бути корисним людям, мати роботу. Якщо ж під час навчання учню не пропонується нічого створювати, а тільки вивчати готові правила, закони і закономірності, знайомитись з готовою інформацією, то підготувати його до реального життя неможливо. Сьогодні суспільство потребує не «вічних студентів», а діяльнісних, творчих людей. Саме тому навчання має стати не ціллю, а засобом. До того ж учні більше люблять робити щось самі, аніж дивитися чи слухати про те, як це зробили інші. Дайте їм можливість створювати на уроці освітню продукцію!
- Розвиток компетентностей. Якщо прийняти обов'язковим критерієм сучасного уроку освітню продукцію учнів, то необхідно навчити створювати її. Урок має бути таким, щоб учні стали компетентними в освітніх галузях, які вивчають, мали досвід отримання реального результату. Нагадаємо, **компетентність** - внутрішня якість учня, тоді як компетенція - із зовні задана норма. У кожному навчальному предметі,

реально чи потенційно, формуються ключові та предметні компетенції, які дають можливість стати успішним у заданих галузях. **Компетентнісний підхід** змінює цілі й спрямування шкільного навчання: від передачі знань і вмінь предметного змісту до виховання розвинутої особистості із сформованими життєвими компетентностями. Він формується не стільки на інформуванні учня, скільки на вмінні розв'язувати проблеми, що виникають у пізнанні й поясненні явищ дійсності, у практичному житті, під час професійного вибору, у способі розв'язувати проблеми життєвого самовизначення. Вирішальне значення для реалізації компетентнісного підходу має перехід від традиційних форм передачі знань до інноваційних освітніх технологій. Водночас і від традиційних форм, методів та прийомів не слід відмовлятися, їх важливо вдосконалювати та наповнювати новим змістом. **Сучасний урок**, зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в навчанні, **має вирішувати ряд завдань**. Це зокрема:

- * підвищення рівня мотивації учнів;
  - * використання суб'єктивного досвіду, набутого учнями;
  - * ефективне і творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;
  - * формування в учнів навичок здобувати, осмислювати та використовувати інформацію з різних джерел;
  - * підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
  - * створення умов для інтенсифікації освітнього процесу;
  - * наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
  - * формування моральних цінностей особистості;
  - * розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
  - * створення ситуації успіху.
- **Комунікації**. Сучасний урок не може залишатися монологічним. Діалог, робота в групах, колективні проекти - це те, чого потребує учень уже сьогодні, а не в майбутній професії. Якщо ми хочемо допомогти учневі бути успішним, ми не можемо виключити з уроку питання формування комунікативної компетентності.
  - **Метапредметний урок**. Основна світоглядна ідея метапредметного підходу - навчити учнів мислити. Зміст існуючих навчальних предметів унеможлиблює розвиток самостійного мислення. Метапредмети поєднують ідею предметності й водночас надпредметності, ідею рефлексивності стосовно предметності. Вивчаючи традиційні предмети, учень здебільшого просто запам'ятовує найважливіші визначення понять. Метапредметні завдання сприяють тому, що учень розмірковує, простежує

походження найважливіших понять, які визначають певну предметну галузь знання. Він ніби заново відкриває ці поняття. Як результат - перед ним розкривається процес виникнення того чи іншого знання. У такий спосіб учень «перевідкриває» відкриття, уже здійснене в історії, відновлює й виділяє форму існування певного знання. Але це тільки перший рівень роботи учня. Виконавши завдання на різному навчальному матеріалі, він робить предметом свого усвідомленого ставлення вже не визначення поняття, але сам спосіб своєї роботи з цим поняттям на різному предметному матеріалі. Створюються умови для того, щоб учень почав рефлексувати власний процес роботи: що саме він здійснив, як він мисленнєво діяв, коли відновлював поняття. І тоді учень виявляє, що, незважаючи на різні предметні матеріали, він виокремив одні й ті ж знання.

- Урок соціального обліку. Як учителю, так і учневі доводиться жити не лише за власним бажанням і можливостями. Треба враховувати зовнішні чинники, навчатися знаходити компроміси, досягати найбільшого з можливого, співвідносити власну місію із зовнішніми обставинами, не втрачаючи при цьому власного сенсу і мети.

У зв'язку з цим учитель початкових класів повинен дотримуватися цілого ряду вимог.

Проаналізуємо основні вимоги кожної групи.

I. Вимоги до структури уроку включають

- чітко визначені цілі та завдання уроку;
- визначення типу уроку, органічний зв'язок всіх частин уроку;
- зв'язок уроку з попереднім уроком і закладені перспективи на наступний урок;
- вибір оптимальних, виходячи із цілей і завдань уроку, методів вивчення і закріплення нового матеріалу;
- оптимальність домашнього завдання (форма, обсяг, врахування індивідуальних особливостей учнів)

II. Вимоги до підготовки та організації уроку

- підготовку та використання демонстраційного і роздавального матеріалу;
- можливість для учнів одержувати частину завдань самостійно під керівництвом педагога;
- використовувати контроль і самоконтроль учнів у процесі виконання навчальних завдань,
- перевірку і самоперевірку після виконання ними завдання;
- при підготовці виділити складні моменти нової теми, продумати методику їхнього пояснення.

III. Вимоги до змісту уроку і процесу навчання включають наступне:

- урок повинен сприяти розвитку пізнавальних процесів в учнів (сприйняттю, пам'яті, уваги, мислення, мовлення);

- формувати якості особистості школярів (дисциплінованість, акуратність, ініціативність ;
- урок повинен сприяти формуванню мотиву позитивного ставлення учнів до навчання.

IV.Вимоги до техніки проведення уроку припускають

- певний ритм і темп уроку оптимальний для учнів класу;
- сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість, готовність учителя прийти па допомогу учневі і т. д.);
- взаємне співробітництво вчителя й учнів, педагогічний такт;
- використання різних видів діяльності учнів, підтримувати інтерес до уроку.

2.Вимоги до планування, підготовки й проведення уроків української мови.

Підготувати і провести сучасний урок нелегко. Потрібно відповідально ставитися до своїх обов'язків, але найголовніше - вийти на високий рівень педагогічного мислення. Реалізація прагнення провести завтрашній урок краще за сьогоднішній розпочинається з його підготовки. Учитель має володіти добре розвиненими навичками моделювання, проектування, конструювання уроку, бути ознайомленим із сучасними інноваційними технологіями, розуміти професійну відповідальність.

Для уявлення про **ознаки сучасного уроку** пропонуємо порівняльну характеристику традиційного уроку та сучасного уроку НУШ

Традиційний урок	Сучасний урок НУШ
Увага зосереджена на засвоєнні знань і умінь, а виховання і розвиток школярів часто здійснюються спонтанно, поза керівництвом учителя.	Спрямований насамперед на формування особистості учня.
Головна функція вчителя полягає в передачі учням інформації і створенні умов для її засвоєння. А головна мета діяльності вчителя	Учитель виступає насамперед як організатор навчальної пізнавальної діяльності учнів, як їх помічник і консультант. Він організовує

- встигнути виконати все, що заплановано.	діяльність учнів із пошуку інформації, узагальнення способів дії.
Переважає авторитарного стилю в спілкуванні вчителя з учнями.	Співпраця між учителем та учнем, велика увага до мотивації, діяльності школярів.
Чітке розмежування етапів перевірки, вивчення нового матеріалу і його закріплення. В результаті цього застосування знань і умінь не стає центром навчального процесу.	Центральне місце займає застосування знань і умінь у процесі вирішення навчальних завдань на всіх етапах уроку (засвоєння нового навчального матеріалу, його закріплення і перевірка знань, умінь). У результаті відбувається мовби злиття різних етапів і функцій уроку, їх синтез, спрямований на активізацію навчального процесу.
Фронтальна форма роботи вчителя.	Переважно групова або індивідуальна робота.
Спілкування між учнями в навчальній праці відсутнє. Переважає спілкування: учитель - клас або вчитель - учень.	Відбувається спілкування між учнями у процесі навчальної роботи, організується колективна навчальна діяльність.
Урок строго обмежений навчальним предметом і розкладом.	Сучасні підходи не виключають міжпредметних уроків, проведених двома-трьома вчителями з різних навчальних предметів.
Розвивальним і виховним чинником служить здебільшого зміст освіти.	Поряд зі змістом освіти важливу роль у вихованні та розвитку учнів відіграють методи навчання (наприклад, дослідницький, проблемного навчання) і організаційні форми (надто колективні).
Урок являє собою досить замкнену систему.	Урок тісно пов'язаний з такими формами організації навчання, як екскурсії, польові практикуми, робота на екологічній стежці, у мікрозаповіднику.
Зберігає звичну форму	Асимілюються деякі елементи, які традиційно вважалися ознакою інших форм і

	протиставлялися уроку. У результаті виникли такі суперечливі, з точки зору формальної логіки освіти, форми, як урок-семінар, урок-залік, урок-конференція та ін.
Учитель зберігає всі свої функції.	Властиве делегування учням частини функцій учителя: перевірка та оцінювання знань і вмінь, консультування, елементи планування роботи.

Відмінною рисою сучасного уроку є його цілісність, підпорядкованість одній ідеї, що забезпечується двома найважливішими компонентами - мотивацією та узагальненням. Якщо узагальнення - це змістовно-смісловий стрижень уроку, тобто те, «зادля чого» проводиться урок, то мотивація, що забезпечує виникнення запитання, - це динамічний стрижень уроку, тобто те, «через що» проводиться урок.

У наш час учителю доступний широкий арсенал освітніх електронних та інтернет-ресурсів. Використання на уроці ІКТ дозволяє підвищити мотивацію, активізувати пізнавальний інтерес у школярів до навчання; забезпечити індивідуалізацію навчання, сприяти особистістю орієнтованому підходу, на якісно новий рівень підняти візуалізацію матеріалу, що вивчається; включити арсенал нових методів навчання - моделювання, імітації процесів тощо.

Планування уроків мови:

Календарне - перелік програмних тем, розподіл їх за тижнями.

Тематичне – повна розробка кожної теми (формування компетентностей, контрольна-корекційна робота, контрольні роботи, аналіз к.р., самостійна робота учнів).

План-конспект уроку – тип, тема, мета, засоби навчання, етапи уроку, елементи повторення, актуалізація опорних знань, послідовність роботи вчителя і учнів, домашнє завдання, підсумок уроку.

Переважає більшість учителів заздалегідь готує **план майбутнього уроку**. Це дозволяє їм добре підготуватися, уникнути незрозумілих пояснень і непотрібних пауз, систематизувати всі етапи майбутнього уроку, осмислити, «перетравити» весь обсяг запланованої роботи. Навіть опора на багаторічний досвід не є ефективнішою у викладацькій практиці, ніж це просте правило.

План уроку зазвичай складається з певної кількості етапів.. Кожен з них послідовно розкривається як окрема частина освітнього процесу, доповнена коротким текстом.

Вимоги до складання плану-конспекту уроку:

1. Єдність навчальної, розвивальної і виховної мети або зазначаємо компетентності
2. Цілеспрямованість, чіткість і внутрішня логіка уроку
3. Єдність розвитку мислення і мовлення учнів.
4. Індивідуалізація та диференціація навчання.

Основні вимоги до вчителя:

- Досконало володіти мовою
- Уміти визначати цілі навчання
- Уміти проектувати урок
- Володіти проблемним навчанням
- Застосовувати інтерактивні форми навчання (ситуації, рольові ігри, колективне розв'язання проблем)
- Створювати нові види наочності
- Організувати групову та індивідуальну роботу в класі

3. Класифікація та типи уроків української мови.

Класифікація уроків з української мови:

- За особливостями виучуваного матеріалу (орфоепічні, лексичні, словотвірні тощо, тобто аспекти);
- За етапом формування певного поняття (вивчення, закріплення, застосування інформації);
- За дидактичною метою.

Типи уроків (за дидактичною метою):

<i>Традиційна класифікація уроків</i>	<i>Новітня класифікація уроків</i>	<i>Сучасна модернізована класифікація уроків з української мови</i>
Уроки вивчення нового матеріалу; Уроки закріплення знань, умінь і навичок (тренувальні уроки); Уроки повторення й систематизації (узагальнювальні); Уроки перевірки й обліку знань, умінь і навичок	Уроки засвоєння нових знань; Уроки осмислення нових знань і формування умінь; Уроки застосування знань, умінь і навичок; Уроки узагальнення й систематизації знань; Уроки перевірки, оцінювання й корекції знань, умінь і	Уроки формування нових понять; Уроки осмислення нових знань і формування умінь; Уроки застосування знань, умінь і навичок; Уроки повторення, узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок;

(контрольні уроки); Уроки аналізу контрольних робіт.	навичок; Комбіновані уроки, Нестандартні (нетрадиційні) уроки. Урок розвитку зв'язного мовлення.	Уроки перевірки, оцінювання й корекції знань, умінь і навичок.
---	---	--

Першочерговим завданням школи є розвиток в учня такого типу мислення, який забезпечить йому можливість адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які повсякчас виникатимуть, а в «дорослому» житті уможливить пристосування випускника до нових, часом непередбачуваних політичних, економічних або інших обставин. Тому розвиток критичного мислення стає найактуальнішим завданням освіти. Учень стає активним суб'єктом навчального процесу, він має самостійно відшукати потрібну інформацію, обмінятися думкою з певної проблеми зі своїми однолітками, тощо. Навчання стає діяльністю тоді, коли школяр опановує не тільки знання, а й способи їх здобування. Це завдання в наш час вирішують інноваційні технології навчання, в основу яких покладено створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини на уроці і поза ним. Однією з таких інноваційних технологій є проблемне навчання.

Уроки, що створені навколо розв'язання проблем, ведуть до пошуку нових знань і нових компетентностей.

Роль учителя тепер полягає в перевірці дієвості відшуканих шляхів і правильній підготовці учнів до роботи у групах (чи індивідуально). Навчання переростає у пізнання, відкриття.

Кроки, що створюють урок-проблему:

- * створення проблемної ситуації - формулюють проблему учні, учитель, або разом зі спільною мотивацією;
- * пошук питань для уточнень;
- * пошук відповідей, припущень (гіпотез);
- * протистояння рішень (у груповій роботі), формулювання прийнятних рішень;
- * постановка нових задач і консолідація правильних відповідей;
- * перенесення (застосування) знайдених рішень у нові теоретичні або практичні ситуації.

Опора тільки на традиційний урок суттєво збіднює вчителя і не дає досягти йому тієї ефективності, яку можна мати тільки при комплексному застосуванні й оптимальному поєднанні всього арсеналу сучасних методів і форм організації навчання.

Зміст навчання сам по собі, без спеціального формування прийомів розумової праці, не може автоматично розвивати інтелект учнів. Він є лише передумовою, підґрунтям для розвитку мислення.

Класифікація нестандартних уроків досить різноманітна:

- бінарні уроки;
- інтегровані уроки;
- віршовані (римовані) уроки;
- уроки-ігри.
- уроки-дискусії;
- уроки-дослідження;
- уроки-звіти;
- уроки-змагання;
- уроки-мандрівки;
- уроки – сюжетні замальовки.

4. Структура уроків української мови.

Цілком очевидно, що для вирішення усіх цих складних завдань не може існувати раз і назавжди встановленого типу уроку з обов'язковими етапами та стандартною послідовністю їх здійснення. Учителю слід залучити учнів до *суб'єкт-суб'єктної моделі* навчання, коли вони стають активними учасниками власного процесу пізнання. Указану модель навчання можна реалізувати за умови повного або часткового переходу вчителя (у власному практичному досвіді) від методики навчання до реалізації педагогічних технологій. Перевага такої освіти - у практичній діяльності учнів, виробленні у них умінь та навичок творчого мислення, здатності займати активну позицію.

Отже, можна стверджувати, що діяльність учителя в умовах сучасної освіти має бути чітко структурованою та спланованою. У зв'язку з цим розглянемо **типи та структурні елементи уроків**, а також відповідні вимоги до їх проектування .

Типи та структурні елементи уроку

Відмінності в структурі уроків	
<i>Традиційний урок</i>	<i>Сучасний урок</i>
<u>Пояснення теми уроку</u>	
Учитель повідомляє учням, над чим вони працюватимуть	Учитель висуває перед учнями проблему
<u>Повідомлення цілей і завдань</u>	
Учитель формулює і повідомляє учням, чого вони мають навчитися	Спільно з учнями чітко формулює тему, мету, завдання уроку за навідними запитаннями
<u>Планування</u>	
Учитель повідомляє учням, яку роботу вони мають виконати, щоб досягти мети	Спільне планування за зразком (пам'яткою)
<u>Практична діяльність учнів</u>	
Під керівництвом учителя учні виконують ряд практичних завдань (частіше застосовується фронтальний метод організації діяльності)	Диференційований підхід спільно з груповими методами підготовки
<u>Здійснення контролю</u>	
Учитель здійснює контроль за виконанням учнями практичної роботи	Виробити критерії перевірки СПІЛЬНО з учнями (алгоритми перевірки)
<u>Здійснення корекції</u>	
Учитель у ході виконання і за підсумками виконаної учнями роботи здійснює корекцію	За виявленими утрудненнями учнів заповнюються листи самооцінки
<u>Оцінювання учнів</u>	
Учитель здійснює оцінювання учнів за роботу на уроці	Заповнення листів самооцінки за обраними критеріями з увагою до об'єктивності оцінювання
<u>Підсумок уроку</u>	
Учитель з'ясовує в учнів, що вони запам'ятали	Рефлексія (ініціатива виходить від учня)
<u>Домашнє завдання</u>	
Учитель оголошує і коментує (частіше - завдання одне для всіх)	Домашні завдання повинні містити креативну складову, яка дозволить учневі виявити свої творчі можливості (обсяг - не більше як третина від опрацьованого у класі)

З таблиці видно, які є структурні відмінності традиційного уроку від сучасного. Слід зазначити, що **сучасний урок НУШ відрізняється** тим, що являє собою **урок-систему**. Кожен наступний урок є продовженням попереднього. І якщо вчитель не виробить систему, то результати будуть невтішними.

Під час підготовки до уроку вчитель розв'язує низку завдань, серед яких, крім традиційного визначення змісту практичної діяльності, провідними є визначення теми, мети та завдань.

Тема уроку визначається відповідно до змісту освітньої програми. Якщо на вивчення теми відводиться більше двох годин, то корисно докладно вивчити зміст навчального матеріалу, визначивши назву теми. При цьому вчителю варто звернути увагу на те, що перший урок з відповідної теми може мати на меті засвоєння знань, наступний - формування вмінь, після цього - корекцію вмінь чи, за умови рівнозначного поєднання цілей уроку, що відповідно впливає на його структуру, перетворюючи на комбінований урок. Інакше кажучи, головна навчальна мета уроку визначає його тип і, відповідно, структуру, а не навпаки.

Визначаючи цілі уроку, треба передбачити такі їх групи:

- 1) основні знання і вміння (**предметна компетентність**, яка визначається з навчальної програми);
- 2) допоміжні знання й уміння як необхідна умова засвоєння основних (**ключові компетентності** – з Державного стандарту початкової загальної освіти);
- 3) світоглядні (розвиваючі) й виховні,
- 4) формування якостей особистості (комунікативних, інтелектуальних, культурних тощо), які забезпечать їй повноцінне функціонування в суспільстві.

Наприклад, Урок літературного читання у 2 класі

Тема. Людина починається з добра

Мета: формувати предметні компетентності: інформаційну і читацьку (продовжити ознайомлення дітей із творчістю В. О. Сухомлинського, пробуджувати інтерес до читання його творів, закріплювати навички виразного читання), комунікативну (розвивати образне мислення і мовлення дітей), формувати ключові компетентності: соціальну (організувати спільний пошук розв'язування завдання, викликати бажання діяти, підпорядковувати свої дії під принципи моралі «Твори добро, красу, радість», проектування стратегії свого життя з урахуванням інтересів та потреб інших), уміння вчитися (самоорганізовуватися у навчальній діяльності), загальнокультурну (формувати духовно-моральні основи життя учнів, виховувати бажання творити добро)

Або Урок української мови у 4 класі

Тема. Іменники-синоніми, іменники-антоніми

Мета: формувати предметні (мовну і мовленнєву) компетентності: актуалізувати знання учнів про іменники-синоніми, іменники-антоніми; формувати навички добору синонімів і антонімів, уміння застосовувати відповідне слово у реченні, показати їх роль в народних прислів'ях та приказках, формувати ключові компетентності: комунікативну (розвивати в учнів мовленнєве чуття, культуру мовлення), уміння вчитися (формувати індивідуальний досвід участі учня в навчальному процесі, вміння, бажання організувати свою працю для досягнення успішного результату; оволодіння вміннями та навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки), соціокультурні (формувати уміння взаємодіяти у групі, в парах, виховувати любов до рідної мови)

Наступним важливим етапом сучасного уроку є **актуалізація опорних знань та життєвого досвіду учнів**. Загальновідомо, що нові знання не закріплюються окремо від уже відомого, «старого» знання. Тому вчителю важливо «ухопитись» за життєвий досвід чи «старі» знання учнів, на основі яких можна було б «прикріпити» нові знання. Виходячи з цього, мета цього етапу - активізувати роботу учнів через наявні в них знання, які вони набули на уроках з основ наук чи життєвого досвіду. З точки зору методики принциповий момент цього етапу настає тоді, коли вчитель спирається виключно на знання або досвід учнів і таким чином підводить їх до теми уроку. Поширена помилка, коли вчитель говорить більше за дітей, пояснює, розповідає тощо. Суттєвою ознакою цього етапу є активні висловлювання учнів - говорити повинні діти, а вчитель - більше слухати, робити акцент на тих відповідях, які наближають учнів до теми і завдань уроку. Вдало проведена актуалізація завершується підсумком, котрий проводить учитель, сам або спільно з учнями.

Завдання навчальної мети, які обов'язково повідомляються учням на початку уроку, визначають учні як учасники власного процесу пізнання. Якщо мета може поширюватись на розділ навчальної програми, то завдання стосуються лише конкретного уроку. Коли учні не знають чи не зрозуміли завдань уроку, то вони вже не можуть бути достатньо активними чи інтерактивними.

Чи не найбільш вагомою частиною уроку є його **підсумок - усвідомлення результатів виконаної роботи**. Як уже зазначалось вище, особливістю сучасної освіти є запланований результат, за досягнення якого відповідають учні, а не вчитель. Учитель виступає лише рівноправним співучасником навчального процесу. Таку вимогу можна реалізувати, якщо вчитель створить умови для рефлексії учнів. Рефлексія - це усвідомлення учнями результатів власної діяльності на уроці, спрямоване на осмислення знань, аналіз їх змісту і методів пізнання, власних дій та самопізнання. Зазначений етап можна провести за такою схемою: учитель пропонує учням порівняти заплановані завдання уроку з одержаними результатами, встановити зв'язок між тим, що вже відомо для виготовлення об'єкта проектування, і тим, що

необхідно ще зробити чи яких набути знань, умінь, щоб реалізувати проект. У цій частині учитель через продумані наперед запитання з'ясовує:

- * зміст виконаної учнями роботи;

учні порівнюють реальні результати з тією метою і завданнями, які повідомлялись на початку уроку;

- * чому отримали саме такий результат, а не інший;

- * що потрібно змінити для успішної реалізації проекту.

Результати правильно проведеної рефлексії проявляються в тому, що учні можуть самостійно дійти думки про необхідність зміни виду діяльності на уроці, завдань тощо.

Це загальні поради про те, як **створити план уроку**. Однак кожен урок індивідуальний, як і кожна окрема тема. **Звідси такі вимоги:**

- * завдання уроку мають бути короткими і максимально зрозумілими для кожного учня;

- * під час повідомлення завдань уроку вчитель мусить забезпечити зворотній зв'язок з класом. Так, після повідомлення завдань з'ясовують, чи всі зрозуміли сказане, і докладно пояснюють незрозумілі місця чи слова;

- * не варто перевантажувати урок завданнями, адже їх треба виконати. Тому кількість і зміст завдань повинні бути реальними і посильними для учнів;

- * завдання уроку формулюються для учнів, а не для вчителя. Тому в конспекті уроку завдання слід зазначати у вигляді дієслів, наприклад: визначити, сформулювати, систематизувати, дослідити, розв'язати... Добре, коли учні обговорюють завдання уроку. У такому разі учитель підсумовує їх відповіді та виписує на дошці завдання.

- * у підсумках уроку вчитель знову повертає учнів до завдань уроку. Тут важливо, щоб учні назвали, які завдання було виконано, а які ні.

Підсумовуючи, слід відзначити, що такі елементи **сучасного уроку НУШ** як тема, мета, актуалізація життєвого досвіду учнів, завдання уроку, мотивація та рефлексія, мають складати основу його структури і перебувати в тісному дидактичному взаємозв'язку.

Таким чином, **підготовка сучасного уроку** являє собою цілеспрямоване **поєднання наступних елементів**, спрямованих на досягнення планованих освітніх результатів:

- * педагогічна ситуація;

- * зміст навчання;

- * технічне оснащення;

- * програмне забезпечення;

- * організація навчання в інформаційно-освітньому середовищі уроку.

При цьому кожен сучасний урок конструюється вчителем з урахуванням як загальних, так й індивідуальних особливостей школярів, виходячи з умов і специфіки освітнього закладу, у якому відбуватиметься процес навчання. Проте вимоги до техніки проведення сучасного уроку повинні бути однаковими: певний ритм і темп уроку, оптимальний для учнів класу; сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість, готовність учителя прийти на допомогу учневі тощо); взаємне співробітництво вчителя й учнів, педагогічний такт; використання різних видів діяльності учнів.

Структура сучасного уроку в контексті компетентнісного підходу

1. Конкретизувати загальну мету (цілі: освітні, розвивальні, виховні, самовдосконалення) уроку.
2. Визначати предметні та ключові компетентності, формуванню яких буде присвячений даний урок.
3. Формулювати цілі й визначати очікувані результати.
4. Здійснювати мотивацію навчальної діяльності. Бажано, щоб учні під керівництвом учителя з'ясували, чи готові вони до вивчення теми, що їм бракує, що саме вони повинні вміти й знати, щоб успішно виконати основне завдання.
5. Бажано в залежності від структури уроку розподіляти зміст на навчальні ситуації: теоретичні знання, знання способів діяльності, знання в дії або вміння тощо.
6. Необхідно до кожної навчальної ситуації формулювати цільове завдання й відповідно до нього підбирати методи навчання, адекватні дидактичним функціям (засвоєнню, формуванню, узагальненню) та змісту навчального матеріалу (теоретичний, практичний).
7. Чітко визначати завдання: що повинен учень навчитися роботи саме на цьому уроці (діяльнісний підхід). Розрізняти зміст освіти (чому вчу) і зміст навчального матеріалу (за допомогою чого вчу). Відповідно до змісту навчального матеріалу та методів роботи підбирати оптимальні форми організації пізнавальної діяльності.
8. Обов'язково при виборі змісту, методів і форм орієнтуватися на цільову установку й уявний очікуваний результат спільної діяльності.
9. Забезпечувати здійснення рефлексії навчальної діяльності. Учні повинні вчитися рефлексувати (аналізувати) власну діяльність, оцінювати її, порівнювати досягнуті результати на уроці з очікуваними.
10. При оцінюванні учнів враховувати саме набуття ними предметних компетентностей, умінь вирішувати проблеми, пов'язані з даною навчальною темою.

Структура уроку засвоєння нових знань

- I. Організація учнів для роботи.

II. Актуалізація опорних знань учнів – повторення раніше вивченого матеріалу, який органічно пов'язується з новим.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.

IV. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу:

а) спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя;

б) висновки, формулювання правила учнями;

в) робота з підручником (уточнення формулювання правила за підручником, вивчення правила та добір нових прикладів для його ілюстрування);

г) перевірка розуміння нового матеріалу (повторення вивченого правила, аналіз нових прикладів).

V. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності:

а) формування вмінь користуватися знаннями (новим правилом) у процесі виконання різноманітних вправ під керівництвом учителя;

б) самостійна творча робота.

VI. Завдання додому: пояснення домашнього завдання і способу його виконання.

VII. Підсумок уроку.

Структура уроку осмислення знань, формування на їх основі необхідних умінь і навичок

I. Організація учнів для роботи.

II. Словникова робота. Робота над помилками.

III. Перевірка домашнього завдання.

IV. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення теми та мети уроку.

V. Тренувальні вправи на осмислення знань, умінь, навичок за певною системою з поступовим ускладненням форм роботи, зростанням самостійності і творчої активності учнів. У процесі виконання вправ повторюються потрібні теоретичні відомості, правила.

VI. Творчі вправи.

VII. Підсумок уроку.

VIII. Завдання додому

Комбінований урок:

Організаційно-мотиваційний.

Перевірка Д.З.

Актуалізація опорних знань.

Повідомлення нового матеріалу.

Закріплення вивченого матеріалу.

Підбиття підсумків уроку і повідомлення домашнього завдання.

Структура комбінованого уроку з формування комунікативної компетентності:

1. Спостереження за мовними і мовленнєвими явищами.
  2. Узагальнення ознак виучуваного поняття.
  3. Закріплення мовних і мовленнєвих знань і вмінь .
  4. Вправляння у практичному застосуванні набутих знань.
  5. Домашнє завдання.
3. Контрольні уроки та уроки аналізу контрольних робіт

Структура уроку перевірки знань, умінь і навичок учнів

Контрольний диктант

I. Організація учнів для роботи.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.

III. Підготовча робота:

- а) читання тексту диктанту;
- б) з'ясування, як учні зрозуміли зміст тексту диктанту;
- в) словникова робота.

IV. Контрольний диктант:

- а) учитель читає речення, потім диктує його по частинах, учні записують;
- б) записане речення повторюється для перевірки;
- в) учитель диктує весь записаний текст, учні перевіряють;
- г) учні ще раз самостійно перевіряють записаний текст.

V. Відповіді на запитання, які виникли в учнів під час писання контрольного диктанту (після того, як зібрано зошити).

VI. Завдання додому (з урахуванням необхідності підготовки учнів до уроку, аналізу результатів контрольного диктанту).

Структура уроку аналізу результатів письмових робіт

I. Перевірка домашнього завдання.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.

III. Загальна характеристика результатів перевірки знань і навичок, виявлених учнями під час виконання контрольної роботи, диктанту:

- а) результати виконання контрольної роботи;
- б) аналіз позитивних моментів у роботах окремих учнів;
- в) аналіз типових недоліків у роботах.

IV. Робота над типовими помилками:

- а) пояснення орфограм, повторення правил;
- б) запис аналогічних прикладів;

в) складання речень зі словами, в яких допущено помилки.

V. Завдання додому.

VI. Робота над індивідуальними помилками.

Структура уроку узагальнення і систематизації знань

I. Перевірка домашнього завдання.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.

III. Повторення, узагальнення і систематизація найважливіших теоретичних відомостей з теми, узагальнення окремих мовних явищ.

IV. Узагальнення і порівняння системи понять, характерних для кількох тем, розділів.

V. Виконання різних видів творчих вправ.

VI. Завдання додому творчого характеру.

VII. Підсумок уроку. Аналіз ступеня засвоєння вивченого матеріалу з теми, розділу. Чітке виділення, повторення вчителем основних відомостей з теми.

5. Особливості уроку української мови в умовах класу-комплекту

Особливості:

– чергування самостійної роботи із роботою під керівництвом вчителя;

– поєднання під час уроку предметів, що надають можливість для чергування самостійної роботи і під керівництвом;

– система скорочених уроків:

1 урок – 1 клас (30 хв.)

2 урок – 1 клас (30 хв.)

3 урок – 1 та 3 класи (35-40 хв.)

4 урок - 1 та 3 класи (35-40 хв.)

5 урок – 3 клас (30- хв.)

6 урок - 3 клас (30 хв.)